Kuinre, Henric de Cranestraat 38

voormalig Raadhuis

Situatie en geschiedenis[1]

Het voormalige raadhuis staat aan de oostzijde van de Henric de Cranestraat en komt met zijn erf uit op het riviertje de Linde, dat bij Kuinre in de Zuiderzee uitmondde. De plaats was in de 17de en 18de eeuw een 'heerlijkheid' met zelfbestuur. Dit bestuur werd gevormd door een schout, drie burgemeesters en een raad van zestien leden en vormde als het ware een kopie op schaal van een stadsbestuur. Vandaar dat men behoefte had aan een eigen raadhuis. Dit raadhuis was, zoals bij kleinere plaatsen vaak het geval was, gecombineerd met een waag op de begane grond. In officiële stukken sprak men steevast over 'de waag', zodat we wellicht beter kunnen spreken van een waag met raadzaal.

Kuinre dankte zijn welvaart aan de positie van exporthaven voor turf en producten uit het aangrenzende Friese weidegebied. De bloei van de Friese boterhandel zal in 1776 dan ook de aanleiding zijn geweest tot de bouw van de nieuwe waag annex raadhuis.

Over de oprichting van het huidige gebouw zijn we uitstekend ingelicht, omdat een deel van de bouwrekeningen bewaard is gebleven.[2] Daaruit blijkt

Achttiende-eeuws raadhuis annex boterwaag, gebouwd in 1776 naar een plan van de Kampense stadsarchitect, Jan ten Holt. De waagruimte op de begane grond bezat zowel deuren naar de weg (voorzijde) als naar het water (achterzijde). Kuinre fungeerde in de 18de eeuw als exporthaven voor zuivelproducten uit de Friese zuid-westhoek. De verdieping wordt ingenomen door een raadzaal annex secretarie en een burgemeesterkamer. De hoge kap is geheel zonder functie en bevat de onderbouw van de toren met gemeente-uurwerk.

dat men aanvankelijk van plan was de oude waag te herstellen. Op 2 oktober 1774 declareerden E. Molemans, A. Polleman en G. van Baak, drie timmermansbazen uit Vollenhove, f 9 voor hun plan tot "Ripperraatsie van de ouwe Waage tot Cuynre". In het voorjaar van 1775 besloot de magistraat tot een ingrijpender project, waarbij de oude waag geheel zou worden afgebroken. Aan het inzicht van de timmermansbazen had men nu niet meer voldoende. Voor een ontwerp werd een beroep gedaan op de stadsarchitect van Kampen, Jan ten Holt (ook Ten Houte).[3] Zijn betrokkenheid bij het project blijkt vooral uit de onkostendeclaraties van Cornelis Remmelts.[4] Deze was waarschijnlijk een burgemeester van Kuinre en was, naar het schijnt, een drijvende kracht achter het raadhuisproject. Hij deed, namens de heerlijkheid, regelmatig betalingen aan vaklieden. Wanneer de architect in Kuinre was, logeerde hij bij deze Remmelts. Op 30 april 1775 verteerden de 'Arghetikt van Campen', de burgemeesters en een zekere heer Scholtus voor f 12 aan rode wijn in het huis van Remmelts. Voor het eten van de architect en zijn zoon bracht hij nog eens f 10 in rekening. Naar aanleiding van dit onderhoud zond de architect in mei een 'missieve', waarin hij zijn plan ontvouwde. In juni was hij met zijn vrouw in Kuinre. In september zond hij een tekening. In oktober 1775 waren "Bestek en Conditien wegens 't afbreeken en opbouwen van de waag en tooren te Kuinder" gereed. Op 2 november volgde nog een definitieve tekening en op 9 november kon er worden aanbesteed. Van de bouw van het raadhuis zelf zijn slechts een paar rekeningen bewaard. In de wintermaanden zal het oude waaggebouw, dat blijkbaar op dezelfde plaats stond als het huidige gebouw, zijn gesloopt, zodat in het voorjaar van 1776 met de nieuwbouw begonnen kon worden.[5] In de periode juli-oktober werd Antoni Teekman met een knecht betaald voor het dichtmaken van het dak. Het benodigde lood werd voor f 286 gekocht in Amsterdam bij de Erve A. Rutgers. In september leverde de beeldhouwer G. Gorp te Sneek, de gevelsteen met gemeentewapen, die in de huidige situatie is ingemetseld in de voorhal van debegane grond. Jan Homperts, eveneens uit Sneek, smeedde een weerhaan met een bal voor boven op de toren. Het grove smidswerk van muurankers en spijkers werd uitgevoerd door Meijne Popkes. Deze maakte vreemd genoeg ook het uurwerk in de toren. Jochum Glastra plaatste in september-oktober voor f 99 de ruiten in de ramen en verzorgde het schilderwerk. Op 15 november 1776 kon het werk worden opgeleverd.[6] De totale bouwtijd bedroeg dus minder dan een jaar.De totale kosten zijn uit de stukken niet af te leiden.

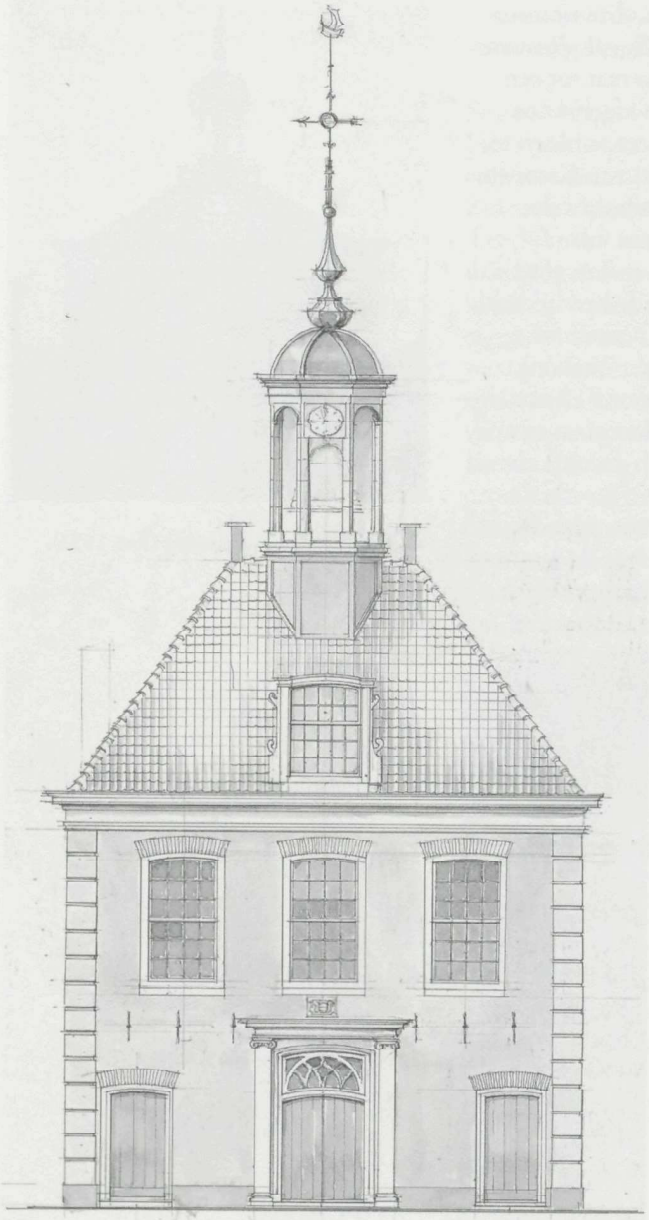
De waag van Kuinre was voornamelijk een boterwaag. De bloei van Kuinre hield aan tot in de eerste helft van de 19de eeuw: in 1836 werd nog 60.000 pond boter aan de waag verhandeld. Bij de restauratie van het gebouw in 1954 kwam een plank voor de dag waarop de handelsmerken van de boterhandelaren waren afgebeeld. Deze merken stonden op de botertonnetjes en dienden om de partijen van verschillende kooplieden uit elkaar te houden.[7] In 1886 werd het laatste vatboter aan de waag verkocht. De verkoop geschiedde voortaan via de boterfabriek. Het raadhuis bleef voorlopig nog gewoon in gebruik bij het gemeentebestuur.

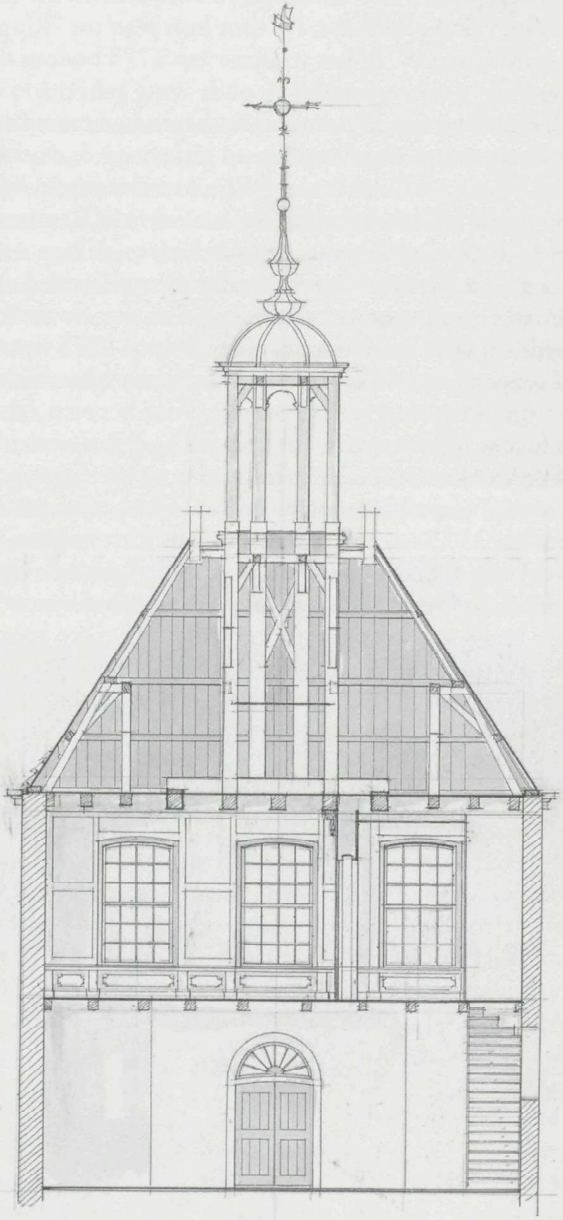
In 1934 bestonden plannen voor een verbouwing en restauratie, door architect H. Meijerink uit Zwolle.[8] Daarbij zouden in de voormalige waagruimte op de begane grond een archiefruimte en twee cellen worden ingericht. Uiteindelijk werd het gebouw pas in 1954-'55 onder handen genomen, onder leiding van architect J.G. Deur uit Nijmegen. Er werd een nieuwe betonfundering aangebracht.[9] Delen van de balklagen en van de onderbouw van de toren dienden wegens houtrot te worden vervangen.

Nadat de zelfstandige gemeente Kuinre op 1 januari 1973 was opgeheven, werd het gebouw in 1977 overgedragen aan Vereniging Hendrick de Keyser. Een nieuwe restauratie, in 1981, maakte het gebouw geschikt voor bewoning. In 1995 dienden bij onderhoudwerkzaamheden het lood- en houtwerk van de toren grotendeels te worden vervangen.

Voorzijde voor de restauratie (foto 1953).

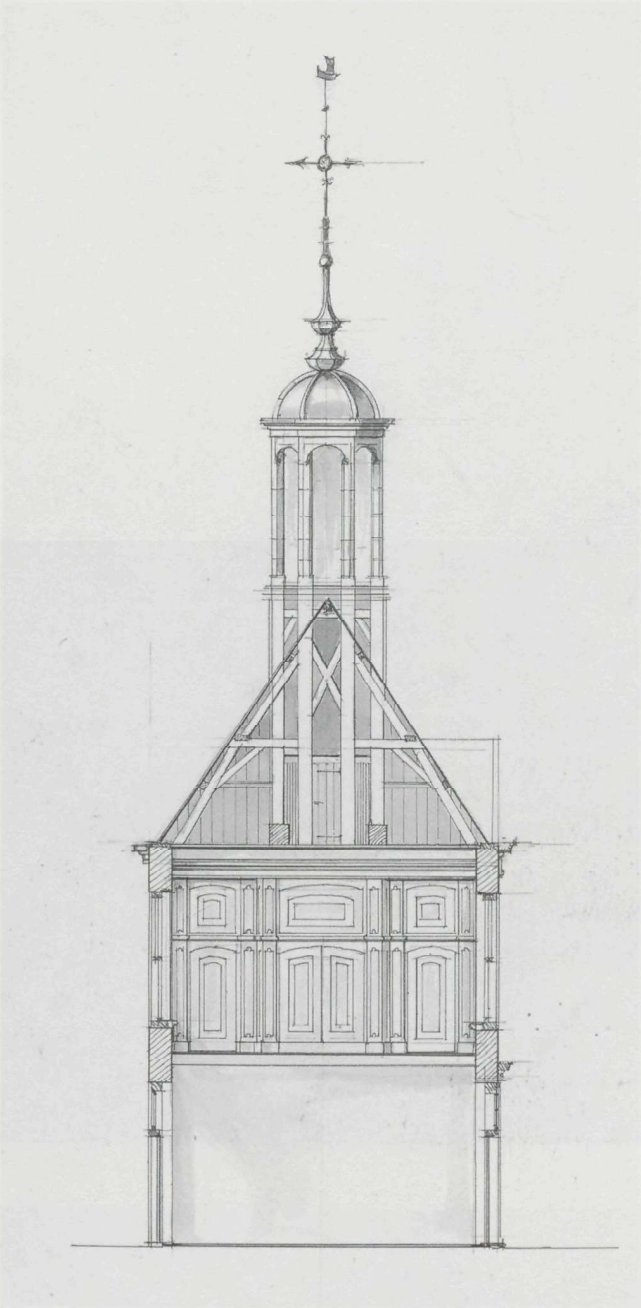

Beschrijving en reconstructie

Het raadhuis van Kuinre is een vrijstaand gebouw van 11 meter breed en 7,5 meter diep, bestaande uit een begane grond en een verdieping onder een hoog schilddak, dat wordt bekroond door een houten, opengewerkte toren, met wijzerplaten en luidklok.

De begane grond is ongeveer 3,5 meter hoog en bevatte van 1776 tot 1886 de waag. Waarschijnlijk was het één grote ruimte, die door openslaande deuren in de voor- en achtergevel zowel vanaf de weg als vanaf de waterzijde gemakkelijk toegankelijk was. Dit deel van het gebouw werd bij de restauratie van 1955 onderverdeeld en bij de latere verbouwing tot woning opnieuw gewijzigd. In het voorportaal is een gevelsteen met bouwjaar en gemeentewapen ingemetseld. Deze steen bevond zich vroeger in de voorgevel boven de toegang tot de waag. Van de twee zijdeuren geeft de rechter toegang tot een trap naar de raadzaal op de verdieping. Achter de linkerdeur was mogelijk een kantoortje voor de waagmeester.

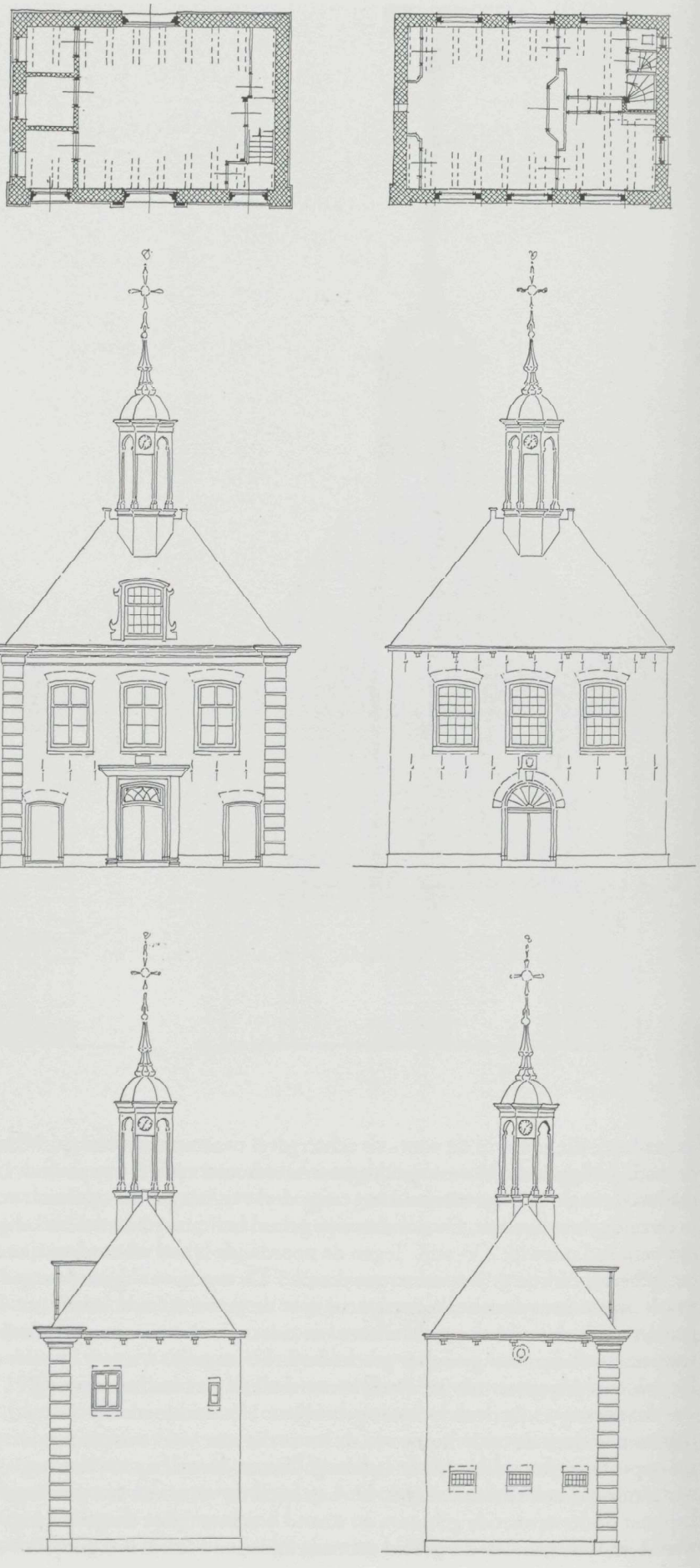
De verdieping is 4 meter hoog. Het grootste gedeelte wordt ingenomen door

Reconstructie van de oorspronkelijke toestand (1776): voorgevel en doorsneden (tek. R. Royaards-ten Holt).

de raadzaal, die zowel in de voor- als achtergevel twee vensters beslaat. Naast de raadzaal liggen de voormalige burgemeesterskamer en een trapportaal. De raadzaal is in de huidige toestand het enige deel van het gebouw dat zich nog in de oude staat bevindt. De wanden zijn geheel betimmerd met eenvoudig lijstwerk in Lodewijk XV- stijl. Tegen de noordzijde is een schouwpartij met een gebeeldhouwde grijs-marmeren mantel.[10] De tegenover liggende wand wordt ingenomen door een kastenpartij voor de gemeente-administratrie. De panelen aan weerszijden van de schouw en tussen de vensters waren bedoeld voor een stofbespanning of voor geschilderde behangsels.
De zolder is één grote ruimte. Door het ontbreken van een borstwering was deze voor weinig doeleinden te gebruiken. Het middendeel wordt ingenomen door de onderbouw van de toren die met vier zware stijlen is gekoppeld aan de onderliggende balklaag. Tussen de stijlen staat nog het oude, mechanische torenuurwerk. De kap heeft de vorm van een gordingen-kap met ondersteunende gebinten en staand beschot.[11] Een dergelijke kap was in de 18de eeuw in dit gebied gebruikelijk.[12]

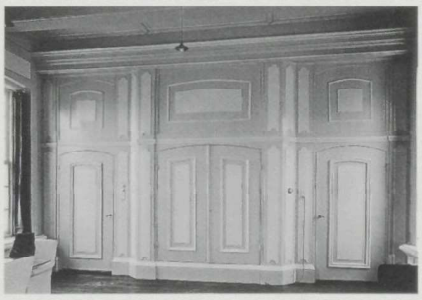
Toestand voor de restauratie naar een opmeting uit 1951: begane grond, verdieping, aanzicht voorgevel, achtergevel en zijgevels.

Achterzijde. De gevelsteen boven de voormalige toegang is afkomstig van de 17de-eeuwse waag op deze plaats.

Een van de wanden van de raadzaal wordt geheel ingenomen door een kastenpartij ten behoeve van de secretarie. Vormgeving in sobere Lodewijk XIV/ XV-stijl.

Schouwpartij in de raadzaal.

Zoldertrap met optreden van ca. 40 cm.

De combinatie van waag en raadhuis komt in de 17de eeuw veel voor in de kleinere plaatsjes van Holland en Friesland. Bij de 17de-eeuwse voorbeelden is er vrijwel altijd een stenen buitenstoep, die op monumentale wijze, rechtstreeks toegang geeft tot het raadhuisgedeelte. In Kuinre is, waarschijnlijk om de rustige harmonie van de gevel niet te doorbreken, gekozen voor een eenvoudige, houten binnentrap. Door de vrije ligging en door het hoge schilddak met toren doet het gebouw zich toch al van verre kennen als een gebouw met een openbare functie.
Het gebouw maakt door zijn zuivere hoofdvorm en regelmatige gevelindeling een buitengewoon harmonische indruk. De gevel is op de hoeken afgezet met geblokte lisenen, die zijn doorgezet in een verkropping in de kroonlijst. De vensters bezitten lichtgetoogde bovendorpels en schuifvensters. Bij de restauratie van 1954 werden de 19de-eeuwse ramen met grote ruiten, vervangen door roedenramen naar 18de-eeuws model. De ingang heeft een houten omlijsting met ionische pilasters en bovenlicht. De nadruk op de middentravee wordt versterkt door de dakkapel, waarachter de toren als gemeentebaken oprijst.

1 Roelof Kamman, *Gescheidenis van Kuinre*, typscript (z.j.).
2 RA Overijssel, Archief van het schoutambt te Kuinre voor 1811, inv.nr. 141.
3 Ten Holt was stadsarchitect tussen 1773 en 1788. In Kampen genoot hij een vast inkomen. Daarnaast mocht hij voor eigen inkomsten ontwerpen voor opdrachtgevers van buiten de stad (Ch. Kolman, *Naer de eisch van't werck. De organisatie van het bouwen te Kampen 1450-1650*, Utrecht 1993, p. 171 en359).
4 RA Overijssel (noot 2), "Rekening Specifiek van de verteerde costen en verschotten gedaan door Cornelis Remmelts bij het Resolveeren en aanleggen van onse nieuwe waag tot Cuinder".
5 Van het oude gebouw werd een gevelsteen met jaartal '1648' opnieuw ingemetseld in de achtergevel. Tot 1943 hing in de toren van het huidige raadhuis nog een luidklok uit 1683. Ook deze zal in 1776 uit het oude gebouw naar het nieuwe raadhuis zijn overgebracht. De klok was gegoten door Claude Fremy. Een nieuwe klok werd in 1949 vervaardigd door 'Van Bergen, Heiligerlee' en 'Jongerius, Amersfoort'. Randschrift: "Ik luid voor hen die willen leven in vrijheid en gerechtigheid. Ik zwijg, wanneer dit volk verdrukt wordt of wil heersen. Dien slechts gelijk ik dien en wees bereid".
6 Een tweede declaratie van Remmelts geeft data uit de slotfase van de bouw waarbij drank werd genuttigd: 19 oktober: het stellen van het uurwerk. 1 nov.: het setten van de steentjes (tegeltjes). 13 november: het schaven van de belegstukken op de deuren. 15 nov.: oplevering.
7 Bij Van Swinderenstraat 7 in Balk is een dergelijk botermerk zelfs in de geveltop van het huis opgenomen (HIN, deel I, p. 151).
8 Gemeentehuis IJsselham, archief Kuinre, dossier restauratie raadhuis (07.354.1).
9 Bij het aanbrengen van de nieuwe fundering verviel de kelder. Het is niet duidelijk of deze kelder doorliep onder het hele gebouw of slechts onder een gedeelte. Mogelijk betrof het slechts een blind kamertje voor opslag.
10 De huidige mantel werd, blijkens de tekeningen, geplaatst bij de restauratie van 1955.
11 Telmerken: aan de oostzijde strepen, aan de westzijde 'halve maantjes'. De gebinten staan niet op volgorde. Nr. drie staat verkeerd om (met de maantjes aan de oostzijde).
12 Balk, Van Swinderenstraat 7 en Raadhuisstraat 11 (HIN, deel I, p. 151-156).